

– АНАЛИЗА НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА РУРАЛЕН РАЗВОЈ –

Автор: Лилјана Јоноски

Организација: Рурална Коалиција – Куманово

Јуни, 2018

Содржина

Резиме	.....
Error! Bookmark not defined.	
1. Методологија	Error! Bookmark not defined.
2. Национална стратегија за земјоделство и рурален развој	5
3. Национална програма за земјоделство и рурален развој 2013-2017 и 2018-2022	7
4. ИПАРД II vs ИПАРД I.....	16
4.1. Мониторинг комитет - Комитет за следење на ИПАРД	20
5. Пристап ЛИДЕР во руралниот развој: Што е тоа?.....	25
6. Финални согледувања и препораки	29
7. Користена литература	30
8. ПРИЛОЗИ	31

Резиме

Една од основните препораки на Европската Комисија која што се провлекува низ сите извештаи за напредокот на државата во секторот земјоделство и рурален развој, а воедно и болна точка во македонскиот аграр кој што никако да тргне во нагорна линија е искористувањето на ИПАРД фондовите, односно да се зголеми процентот на нивната искористеност. Но, неискористеноста на овие средства во никој случај не се однесува само на применливоста на програмата туку опфаќа еден поширок и посеопфатен пристап кој што треба да се анализира и да се утврди усогласеноста на стратешките документи, програми, но и утврдување на познавањето на истите од страна на засегнатите страни во делот рурален развој, затоа што поради доминантноста на директните плаќања или субвенциите оваа секторска политика како и мерките за нејзина имплементација остануваат речиси неискористени, што пак резултира и со нискиот процент на реализација на ИПАРД I програмата. Ваквите факти ја утврдуваат потребата од анализа на политиката за рурален развој предвидена во Националната стратегија за земјоделство и рурален развој (2014-2020), потоа анализа на новата Национална 5-годишна програма за земјоделство и рурален развој (2018-2022), но и ИПАРД програмата 2014-2020, а се со цел да се утврдат тесните грла во програмирањето за рурален развој, проектирањето мерки, но и процесот на нивна имплементација.

1. Методологија

За потребите на анализата се изработи засебна методологија со чија реализација требаше да се добијат информации за моменталната состојба во делот на програмирањето на средствата за рурален развој и ефективноста и ефикасноста во нивната имплементација, како и да се извлечат заклучоци и препораки кои ќе дадат совети како да се унапреди затекнатата ситуација. Токму поради тоа, методологијата се базира на принципи кои треба да дадат одговор на постоечките состојби и ситуации и треба да дадат податоци во квантитативниот и квалитативниот дел на анализата.

Методологијата на Анализата на легислативата и постоечка документација и програми кои што го опфаќаат руралниот развој го користи пристапот на системска анализа на податоци и изведување заклучоци од обработените податоци. Првиот дел се состои од анализирање на законската и подзаконската рамка и останатата постоечка документација, Националната стратегија за рурален развој 2014-2020, како и Националната програма за рурален развој за периодите 2012-2017 и 2018-2022 и ИПАРД I и ИПАРД II програмата. Вториот дел се фокусира на изведување заклучоци врза база на обработените податоци и изведени наоди. Во овој дел фокусот е на квалитативната анализа и дефинирање на пристап за надминување на состојбите.

Методологијата за истражувањето за перцепциите и ставовите на земјоделците за искористувањето на средствата од програмите за рурален развој, вклучувајќи ги тука и општините имаше за цел да го утврди степенот на информираност, но и интерес за програмирањето за рурален развој вклучувајќи го тука и ИПАРД, како и степенот на нивната искористеност, процес на аплицирање, одобрување итн., од перспектива на земјоделците, институциите и општините. Поради ова, методологијата користеше прашалници, теренска работа и канцелариска обработка на податоците за да генерира информации околу ставовите на земјоделците, институциите и општините за политиките и програмите во руралниот развој.

Методологијата за истражувањето за програмирањето во секторот земјоделство и рурален развој од перцепција на земјоделците, но и вработените во институциите и општините се состои од три фази. Првата фаза се подготвителни активности и создавање на структурирани прашалници наменети за земјоделците односно за вработените во 3-те клучни институции во секторот земјоделство и рурален развој – Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ), Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР), како и Агенцијата за поттикнување на развојот во земјоделството (АПРЗ). Прашалниците беа дизајнирани за да се генерира информација од испитаниците низ теренска работа за нивните ставови во делот на политиките и програмите за рурален развој, потоа кои се нивните препораки за подобрување на моменталната состојба особено и од аспект на вработените и задолжените за креирање, па и имплементација на политиките за рурален развој. Втората фаза е теренска активност со вклучување на анкетари за пополнување на

прашалниците, додека третата фаза е обработка на податоците од прашалниците и изработка на анализата за истражувањето.

Со истражувањето беа опфатени 800 земјоделци, при тоа внимавајќи и на родовата компонента, односно беа опфатени жени, а и млади исто така од 5 пилот општини и тоа: Куманово, Гостивар, Прилеп, Струга, Струмица, беа одржани 5 фокус групи со земјоделци, претставници од општини и институции на локално ниво организирани исто така во 5-те пилот општини каде што во секоја фокус група имаше 10-15 претставници на локалните институции, а на кои што меѓудругото се дискутираа и резултатите добиени од теренското истражување, односно прашалниците, а беа реализирани и интервјуа со 10 вработени лица во МЗШВ најмногу од секторот финансии и рурален развој како сектори директно поврзани со ИПАРД, вклучувајќи ги тука и членовите на групите за изработка на секторски политики за земјоделство и рурален развој, 5 вработени лица во АПРЗ од регионалните единици во Гостивар, Куманово, Прилеп, Струмица и Струга, како и едно лице од Платежната агенција и тоа од секторот за човечки ресурси. Останатите не потврдија датум за средба.

Истражувањето се реализираше во периодот мај-јуни 2018 година, започнувајќи со теренското истражување, па одржување на фокус групите, а во исто време паралелно се одвиваа и интервјуата со вработените во институциите. Дополнително во исто време прашалникот беше испратен и до 50 општини од кои што својот одговор го дадоа вкупно 26.

2. Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020

Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2014-2020 година е главен долгорочен стратешки документ во областа на земјоделството и руралниот развој на кој се базира поставувањето и спроведувањето на целите, политиките и мерките за развој на земјоделството и руралните средини во Република Македонија. Стратегијата за претстојниот период 2014-2020 година е втор стратешки документ од овој тип после Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2007-2013 година, документ кој претставуваше основа за повторно воведување на сериозни и организирани политики во земјоделството и руралниот развој после нивното целосно укинување во средината на деведесетите. Стратегијата од 2007 година овозможи донесување на неопходната правна рамка во сите области на земјоделството и безбедноста на храната и воспоставување на потребните институционалните услови за спроведување на политиките преку зајакнување на постојните институции, но и формирање на целосно нови. Така во периодот од 2007-2013 година беа основани Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој и Агенцијата за храна и ветеринарство и воспоставени потребните информационални системи, како и систем од регистри и бази на податоци за спроведување на политиките на поддршка и безбедност на храната.

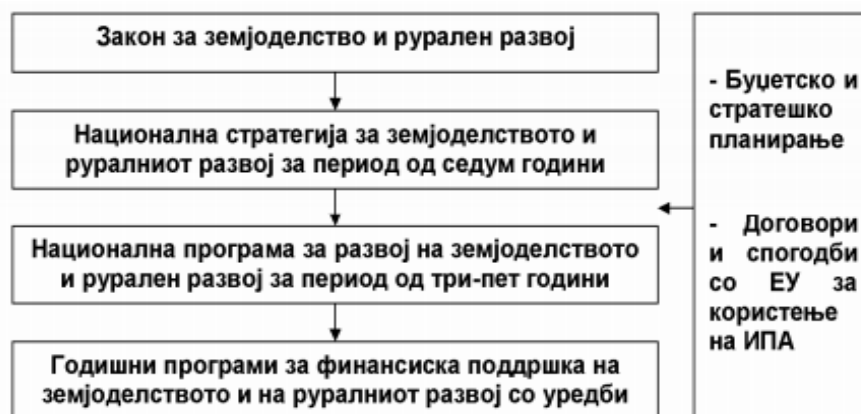
Со донесување на основниот системски Закон за земјоделство и рурален развој од 2007 година, на целокупниот сет на акти од областа на безбедност на храната, како и прилагодувањето на останатите законски акти, македонската политика во земјоделството поприма значителни елементи на соодветната Заедничката земјоделска политика (во понатамошниот текст ЗЗП) на Европската унија (во понатамошниот текст ЕУ). Согласно член 6 од овој закон, Национална стратегија за земјоделство и руралниот развој се донесува заради долгорочно планирање на националната земјоделска политика во насока на остварувањето на

законски дефинираните секторски развојни цели. Позитивниот нагорен тренд на издвојувања во земјоделството и руралниот развој продолжува и во периодот после 2009 година, и покрај негативното влијание на глобалната економска криза. Посветениот пристап кон земјоделството и руралните средини во претходниот стратешки период резултираше со прекинување или ублажување на негативните тенденции на намалување на физичкиот обем на производство како последица на непостоењето на одржлива земјоделска политика пред 2007 година, и постепено придвижување кон позитивни трендови на пораст, поизразени кај подсекторите со компаративни предности. Во овој период со зголемување на поддршката и инвестирањето од страна на државата, македонскиот земјоделски сектор покажува позитивни перформанси на просечната стапка на раст на земјоделскиот БДП од 3,2%, зголемено вработувањето во секторот и продуктивноста на трудот и континуиран годишен пораст на извозот кој достигна половина милијарда евра годишно.

Крајната цел останува понатамошно подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор на отворениот и променлив пазар и одржување на развојот на руралните средини преку оптимално користење на ангажираните природни ресурси. После поставувањето на поволни услови за функционирање на деловните субјекти во секторот преку обезбедената финансиска поддршка, бенефицираните социјални, даночни и кредитни политики, целосното искористување на развојниот потенцијал на земјоделскиот сектор, зголемување на конкурентноста и во голема мерка самиот развој на руралните средини во периодот кој предстои, зависи од промената и подобрувањето на крајно неповолната структура на земјоделското производство. Справувањето со структурните проблеми ќе биде насочено кон активно третирање на главната причина за ваквите состојби - малите и фрагментирани земјишни парцели, потоа недоволната техничко-технолошка опременост која е резултат на долгиот период на дезинвестирање, несоодветната сортна и расна производна структура и лошата старосна и полова структура на руралното население.

Од сликовитиот приказ подолу може да се види кои се други законодавно-правни акти се најзначајни за регулирање на секторот земјоделство и рурален развој:

Согласно, Националната стратегија за земјоделство и рурален развој (2014-2020), како и Законот за земјоделство и рурален развој целите на земјоделската политика треба да се постигнат преку 4 групи на инструменти: регулација и поддршка на земјоделските пазари; директни плаќања, **рурален развој** и државна помош како дополнителна поддршка на земјоделството, при што мошне јасно се гледа колку политиката за рурален развој е значајна и има влијание врз целокупниот развој на секторот. Таа има **четири приоритетни области и инструменти** за нивна поддршка: зголемување на конкурентноста на земјоделските и

шумските претпријатија; заштита и подобрување на животната и руралната средина; подобрување на квалитетот на живот и поттикнување на диверзификацијата на економските активности во руралната средина и поддршка на локалниот развој.

Дополнително, руралниот развој е финансиран и од ЕУ, преку Инструментот за претпристапна помош за рурален развој (ИПАРД). Главната цел на ИПАРД програмата е подобрување на конкурентноста на земјоделските стопанства и прехранбената индустрија со цел да се достигнат стандардите на ЕУ, а при тоа да обезбедат одржливост на животната средина и на *социо-економскиот развој на руралните средини преку зголемување на економските активности и можности за вработување, (Оска 3, мерката 302, најмалку искористена)*¹

Исто така она што треба да се потенцира овде е и **непрепознатливоста на оваа политика како клучен сегмент за севкупниот развој на земјоделскиот сектор особено помеѓу земјоделските производители и семејните земјоделски стопанства**, но и неподготвеноста на институциите за операционализирање на истата, што во одреден сегмент резултира и со ниската искористеност на средствата како од ИПАРД програмата, така и од Националната програма за рурален развој. Минимум по 6 милиони денари наменети директно за овие цели од Националната програма за рурален развој остануваат секоја година неискористени, а воопшто непрепознатливи се и мерките за публикации, анализи, трансфер на знаења, советодавни услуги итн.

Главен предизвик во аграрната политика е честата промена на буџетските трансфери во процесот на долгорочните планирања, како и во годишните програми **поради немањето повторно на стратешки пристап при планирањето и искористувањето на мерките во руралниот развој**, но и поради невклучувањето на засегнатите страни во процесот како што се земјоделските здруженија, факултетите, експертите итн. *Политиката за рурален развој е таа која што треба да ја обезбеди одржливоста на земјоделските стопанства во руралните средини, но и да го обезбеди континуираниот трансфер на знаења и поддршка на земјоделците во искористување на националните и ЕУ средствата (ИПАРД) за рурален развој.*

3. Национална програма за земјоделство и рурален развој 2013-2017 и 2018-2022

Националната програма за развој на земјоделството и рурален развој е плански и оперативен документ за спроведување на националната политика за земјоделство и рурален развој која ги содржи политиките на пазарно-ценовна политика и мерки на рурален развој, нивните мерките и инструменти презентирани во временски контекст и со индикативна финансиска рамка. Всушност, програмата ги поврзува стратешките документи на политиките, пред сè Националната стратегија за земјоделството и руралниот развој и повеќегодишното буџетско планирање, со годишните оперативни програми и годишни уредби за спроведување на земјоделските и рурални политики. Согласно Законот за земјоделство и рурален развој и други закони, државната поддршка за земјоделството и руралниот развој која во програмата

¹ Студии на случај за рамномерен регионален развој – Руралниот развој како дел од севкупниот регионален развој на општините; во издание на Рурална Коалиција и Форум ЦСИД

се проектира за периодот од следните пет години, ги опфаќа следниве шеми на финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој:

- директни плаќања,
- уредување на пазарите на земјоделските производи,
- капиталните грантови за рурален развој (финансирани од национални и европските ИПАРД средства),
- поволно рурално кредитирање, и
- државна помош во земјоделството и руралниот развој, вклучувајќи и мерки за техничка помош.

Со Член 68 од Спогодбата за стабилизација и асоцијација помеѓу Република Македонија и ЕУ, РМ прифати обврска за усогласување на сопственото законодавство со законодавството на ЕУ. Политичкиот процес на пристап кон ЕУ преку преземените реформи, има за цел да го зголеми капацитетот на домашната економија да функционира со условите на единствениот европски пазар преку приближувањето на перформансите на македонските земјоделски производители кон европските стандарди за квалитет и безбедност на храната и согласно побарувачката на домашните и европските пазари во поглед на цената, квалитетот и очекувањето на потрошувачите. Оттука, заедничкиот европски модел на политики во земјоделството е неизоставен елемент на влијание во програмирањето на македонските земјоделски политики, со воспоставена директна интер-релација во програмирањето и имплементацијата преку кофинансирање на дел од политиките на рурален развој преку петтата компонента на Инструментот за предпристапна помош (во понатамошниот текст ИПА). Прилагодување на политиките, институциите и законодавството во земјоделско-прехранбениот сектор кон ЗЗП на ЕУ претставуваат најсложеното поглавје од преговарачкиот процес за членство во ЕУ поради обемноста на промени кои се очекуваат.

Од 2007 г. наваму, македонската политика на државна поддршка во земјоделството поприма значителни елементи на соодветната политика на ЕУ, но значителен дел од прилагодувањата преостануваат да бидат направени до пристапот. Политиките на директна поддршка во земјоделството се исклучително важен дел од процесот, поради висината на алоцираните средства која се издвојува за оваа намена во ЕУ и која е предмет на предпристапните преговори, и поради сложеноста на новите системи кои треба да се постават за да се поддржи спроведување на европски тип на политики на поддршка.

Меѓутоа, колку ваквата програма е ефективна и ефикасна во делот на придонес кон руралниот развој, но и колкав е придонесот на ваквата програма кон рамномерниот регионален развој? Имено, Програмата за рурален развој секоја година издвојува по минимум 25 милиони евра во рамки на мерките:

321 – Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини,

322 - Обнова и развој на селата, и

323 – Зачувување и унапредување на традиционалните вредности во руралните подрачја, како и мерките

413 и **431** кои се однесуваат на стратешко планирање и реализација на локалниот развој во руралните подрачја, додека пак останатите 10 милиони се однесуваат за директна поддршка на земјоделското сточарско производство, како и поддршка на пчеларството.

Од една страна, ако се издвојуваат годишно над **25 милиони евра само за 5 мерки од Програмата за рурален развој** кои што се насочени и наменети за рурален развој каде што и

општините имаат можност да аплицираат, а од друга страна пак, последните податоци и истражувања за регионален развој од Алијансата за регионален развој прикажуваат една слика на целосно нерамномерен регионален развој, каде што Североисточниот плански регион е се уште на најниско ниво на развој, а Југозападниот регион учествува во бруто-домашниот производ само со 7,9% наспроти 43-те проценти на Скопскиот регион², при што тука се поставува и прашањето **каде се гледаат ефектите** од средствата кои што се вложуваат во руралниот развој на државата?

Иако Рурална коалиција достави барање за да ги добие годишните програми за работа, Министерството не ги достави, а од комуникацијата со вработените во различните сектори констатиравме дека такви програми всушност, нема. Годишни програми не најдовме ниту на интернет-страницата на МЗШВ. Единствен документ што Рурална коалиција го доби од Министерството е Програмата за земјоделство и рурален развој за периодот 2013 – 2017 година, како и информацијата за донесување на истата која што МЗШВ ја доставило до Владата за одобрување на програмата. Самата информација во себе го содржи и одговорот кој што е добиен од Владата во однос на усогласеноста на програмата со останатите национални и европски документи и политики, како и предлог-заклучоците, односно препораките кои што Владата ги доставува до Министерството како одговор на барањето за одобрување на програмата.

Во информацијата, односно документот, меѓу другото стои дека програмата не го поминала филтерот на законска усогласеност од Секретаријатот за законодавство и дека не е утврден нејзиниот степен на усогласеност со европските земјоделски политики и регулатива. Исто така, во документот има и препораки за Министерството насочени кон воспоставување редовна пракса на известување за реализираните активности, особено во делот на реализација на програмите за поддршка на земјоделците (субвенции и рурален развој), што упатува на заклучокот дека ваква пракса претходно не била воспоставена.

Националната програма (2013 – 2017) е веќе истечена, новата програма за периодот 2018-2022 беше донесена со задоцнување од два месеци, односно во февруари од 2018 година, при што беа пробиени законските рокови кои што говорат дека според Законот за земјоделство и рурален развој, истата треба да биде изготвена најдоцна до 30 септември во тековната година.

Од информациите што се јавно достапни може да се заклучи дека процесот на подготовка на новата петгодишна програма и на одделните програми, се одвива во рамки на Министерството, а земјоделците ќе се вклучат во консултациите откако ќе биде подготвена нацрт-верзијата на програмата. Досегашната практика покажува дека при подготовка на претходната петгодишна програма, земјоделците биле вклучени на само една консултативна средба. Таков е случајот и со подготовката на Националната програма за рурален развој за наредниот пет-годишен период 2018-2022, како и програмата за рурален развој за 2018 година. Граѓанските организации и земјоделците беа поканети на една консултативна средба, а во меѓувреме нема можност да се разгледа нацрт-верзијата на програмата и да се достават коментари бидејќи не објавена. Првиот повик во однос на Програмата за рурален развој за

² <http://forum-csrd.org.mk/%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BB%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%98-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BE-2/>

2018 година е објавен во Служен Весник на РМ дури на 30.05.2018 година, односно речиси по истекот на половина година, што за голем број од земјоделците значи и пропуштена година за инвестиции како што на пример е тоа случајот со пчеларството. Овој коментар беше дел од ставовите на земјоделците истакнати на фокус групата во Струга.

Исто така, тука би се изложиле неколку интересни податоци кои што беа добиени низ теренските истражувања кои што ги реализираше Рурална Коалиција:

Податок за поздравување е дека земјоделците прават разлика помеѓу ИПАРД програмата и Националната програма за рурален развој, додека пак поголемиот дел од испитаниците сеуште не подготвувале апликација за добивање на средства од Националната програма (график бр. 1)

Графикон бр. 1 – Број на земјоделци кои што изготвувале апликација за рурален развој

Извор: Рурална Коалиција: Анализа – учество на граѓанските организации во процесот на креирање на политики³

Оние кои што аплицирале, пак, најчесто односно од 228 дури 211 аплицирале како поединци, а само 17 како здружение што претставува уште еден показател за реалната состојба со здружувањето во земјоделскиот сектор.

Графикон бр. 2 – Метод на аплицирање за програмите за рурален развој

³ <http://rural.mk/proekti/tekovni/jaknenje-na-kapacitetite-na-zdruzenijata-na-participativno-ulestvo-vo-procesot-na-donesuvawe-na-javni-dokumenti-i-politiki-vo-zejmodelstvoto-i-ruralniot-razvoj/>

При апицирањето сте настапиле како поединец или како здружение?

Извор: Рурална Коалиција: Анализа – учество на граѓанските организации во процесот на креирање на политики⁴

Кога говориме за комуникацијата помеѓу земјоделците и институциите, оценките од страна на земјоделците за нивниот однос со институциите од просечна оценка 2 се потврдува и со податокот дека дури 90% од испитаниците не биле никогаш консултирани ниту прашани за став или мислење од ниту една институција или пак општина – податоци добиени од теренското реализирано истражување. (сликовит приказ бр. 3)

Графикон бр. 3 – Учество на земјоделците во консултативни процеси при креирање на политики

Сте биле ли консултирани како земјоделец или претставник на земјоделско здружение во процесот на креирање политики?

⁴ Исто,

Извор: Рурална Коалиција: Теренско истражување

Кон податоците изнесени погоре се додава и податокот дека на консултативни средби во МЗШВ од 800 испитаници, можност или информација да присуствуваат имале само 22 поединци кои што се и членови на локални здруженија.

Делот со ненавременото информирање и дисеминација на информациите воопшто може да се смета исто така како една од причините зошто во изминатите години само 35% од програмата за рурален развој се искористуваат на годишно ниво.⁵ Имено, земјоделците не добиваат навремено информации за Програмата, повиците кои што се објавуваат при што податоците сликовито го имаат следниов приказ бр.4 кој што е добиен од обработените податоци од теренското истражување:

Графикон бр. 4 – Степен на информираност кај земјоделците за мерките и Програмите за рурален развој

Извор: Теренско истражување

Од графиконот јасно може да се види дека од 800 испитаници дури 714 одговориле дека не добиваат навремени информации или тоа би било приближно околу 90% од испитаниците, при што на фокус групите со земјоделците беше побарано институциите, односно МЗШВ да изготви календар на активности и повици како земјоделците би имале доволно време и информации за да се подготват за соодветните повици и инвестиции кои што сакаат да ги превземат во семејното земјоделско стопанство. Исто така, теренските посети, информативни средби да бидат примарниот начин на известување и информирање затоа што земјоделците многу малку ги користат современите електронски средства и медиуми за информирање.

⁵ Податок добиен од интервјуата со вработените спроведени во МЗШВ

Што се однесува, пак до Националната програма за рурален развој генерално за наредниот пет-годишен период треба да ги има следниве финансиски импликации:

Заради остварување на целите на земјоделската политика, Владата на Република Македонија во својата Програма за работа за периодот 2017-2020 година проектираше понатамошно зголемување на финансиските средства за поддршка на развојот на земјоделството и руралните средини кој ќе изнесува до 160 милиони евра годишно, односно зголемување за 10 милиони евра во однос на планираниот износ согласно НСЗРР 2014-2020.

Покрај од средствата обезбедени од буџетот на Република Македонија, финансирањето на националната земјоделска политика се врши и од буџетот на Европската унија, врз основа на повеќегодишна програма за користење на финансиските средства од Инструментот за претпристапна помош за развој на земјоделството и руралниот развој од Европската унија – ИПАРД за периодот 2014-2020 година, како и од третиот ИПАРД програмски документ за периодот после 2020 година. Оваа поддршка се програмира во согласност со склучените договори и спогодби со Европската унија за користење на инструментите за претпристапна финансиска помош и планските документи на ЕУ. Покрај претходно наведените два извори, дел од средствата за финансирање на земјоделската политика се обезбедуваат и од донаторски проекти, но и од средствата на единиците на локалната самоуправа при кофинансирање на одредени мерки на рурален развој.

Индикативниот финансиски план го содржи алоцирањето на вкупните финансиски средства потребни за реализација на политиките на поддршка од националната земјоделска политика за периодот од 2018 до 2022 година кои се обезбедени само од буџетот на Република Македонија. Единствено износот наменет за кредити за ЗКДФ е планирано да се обезбеди од средства на веќе посточеки револвинг фонд воспоставен со донаторска поддршка.

Финансискиот план е основа за планирање на тековните буџетски издвојувања и за следење на реализација на програмата за секој планска година од периодот. Поради повеќегодишната временска рамка на планирање, финансискиот план по мерки на политиките треба да се земе како индикативен со настојување да се одржат планираните пропорции на средства по поделни политики на поддршка. При спроведување на националната програма преку едногодишните програми за финансиска поддршка можно е соодветно прилагодување на програмата согласно развојот на актуелните состојби, пред се поради промена во ангажираните производни капацитети или интервенции заради компензација на загубите во приходите на земјоделците поради неповолни пазарни движења.

Вкупниот планиран износ на средства потребни за реализација на политиките на поддршка од националната земјоделска политика за целиот програмскиот период до 2022 година изнесува 48.072.705.000 денари или 781.670.000 евра. Од податоците прикажани во Табела 6 очигледен е позитивниот тренд на пораст на фискалните издвојувања за развојот на земјоделството и руралните средини во целина, како и издвојувањата насочени кон политиките на рурален развој во однос на политиките на директни плаќања, а во насока на поизбалансирано меѓусебно учество во поделбата на вкупните средства. Така, вкупниот износ на средства за поддршка на секторот и руралните области издвоени од националниот буџет, се зголемува од 150,8 милиони евра во 2018 година на 166,05 милиони евра во 2022 година. Во истиот период средствата алоцирани за политиката за рурален развој се зголемуваат од 35,1 милион евра на 46,7 милиони евра или од аспект на релативното учество во вкупните средства

Механизам за граѓанските организации е спроведуван од ЕВРОТИНК, Еко-свест, Реактор и Зенит. Финансиран од Европската Унија, ИПА Програма за граѓанско општество и медиуми 2014, грант број IPA / 2015 / 370-964, ИПА2CSO.

од 23 на 28%. Во периодот до 2022 година алокацијата на средствата за директните плаќања ќе останат да бидат со најголемо учество во вкупно алоцираните средства за политиките во земјоделството и руралниот развој, но нивното релативно учество ќе се намалува од 76% на 71% до 2022 година, пред се како резултат на зголемување на издвојувањата за политиките за рурален развој.

Како резултат на веќе постигнатото оптимално ниво на поддршка на приходот на земјоделците преку директните плаќања, висината на износот на финансиската поддршка за мерките на директни плаќања во следниот период приближно ќе се задржи на оствареното ниво на поддршка во 2018 година.

Механизам за граѓанските организации е спроведуван од ЕВРОТИНК, Еко-свест, Реактор и Зенит.
 Финансиран од Европската Унија, ИПА Програма за граѓанско општество и медиуми 2014, грант број IPA / 2015 / 370-964, ИПА 2 Механизам за граѓанските организации (IPA2CSO).

Табела 1: Индикативен финансиски план за државната поддршка во земјоделството и руралниот развој по политики 2018-2022 год. во милиони €*

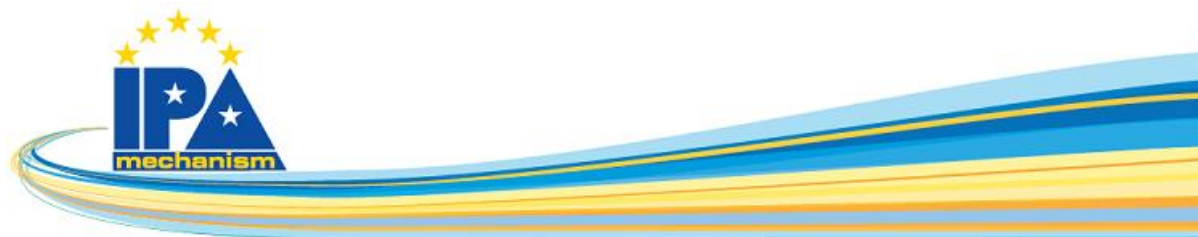
Политика	2018		2019		2020		2021		2022	
	износ	%	износ	%	износ	%	износ	%	износ	%
Пазарно-ценовна политика вкупно	114.200.000	76%	113.500.000	76%	114.700.000	74%	116.220.000	73%	117.900.000	71%
Директни плаќања	108.200.000	72%	110.300.000	73%	111.200.000	71%	112.720.000	71%	114.400.000	69%
Растително производство	64.000.000	42%	65.600.000	44%	66.000.000	42%	67.320.000	42%	68.700.000	41%
Сточарско производство	35.000.000	23%	35.000.000	23%	35.200.000	23%	35.400.000	22%	35.600.000	21%
Променливи влезни елементи	7.000.000	5%	7.200.000	5%	7.500.000	5%	7.500.000	5%	7.600.000	5%
Останати директни плаќања	2.200.000	1%	2.500.000	2%	2.500.000	2%	2.500.000	2%	2.500.000	2%
Интервенции	6.000.000	4%	3.200.000	2%	3.500.000	2%	3.500.000	2%	3.500.000	2%
Рурален развој вкупно	35.100.000	23%	35.100.000	23%	39.650.000	25%	41.150.000	26%	46.650.000	28%
Мерки за зголемување на конкурентноста на земјоделството	14.000.000	9%	15.000.000	10%	17.000.000	11%	17.000.000	11%	19.000.000	11%
Поттикнување на земјоделската дејност за унапредување на животната средина и руралните предели	2.500.000	2%	3.000.000	2%	3.000.000	2%	4.000.000	3%	4.000.000	2%
Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини	11.000.000	7%	13.000.000	9%	15.000.000	10%	15.000.000	9%	17.000.000	10%
Поттикнување на локален развој во руралните средини	100.000	0,1%	100.000	0,1%	150.000	0,1%	150.000	0,1%	150.000	0,1%
Техничка и административна поддршка за спроведување на Програмата	2.500.000	2%	2.500.000	2%	3.000.000	2%	3.000.000	2%	4.000.000	2%
Кредити (ЗКДФ), каматни стапки и гаранции	5.000.000	3%	1.500.000	1%	1.500.000	1%	2.000.000	1%	2.500.000	2%
Рибарство и аквакултура	1.500.000	1%	1.500.000	1%	1.500.000	1%	1.500.000	1%	1.500.000	1%

Механизам за граѓанските организации е спроведуван од ЕВРОТИНК, Еко-свест, Реактор и Зенит.
финансиран од Европската Унија, ИПА Програма за граѓанско општество и медиуми 2014, грант број IPA / 2015 / 370-964, ИПА 2 Механизам за граѓанските организации (IPA2CSO).

Вкупно поддршка	150.800.000	100%	150.100.000	100%	155.850.000	100%	158.870.000	100%	166.050.000	100%
------------------------	--------------------	-------------	--------------------	-------------	--------------------	-------------	--------------------	-------------	--------------------	-------------

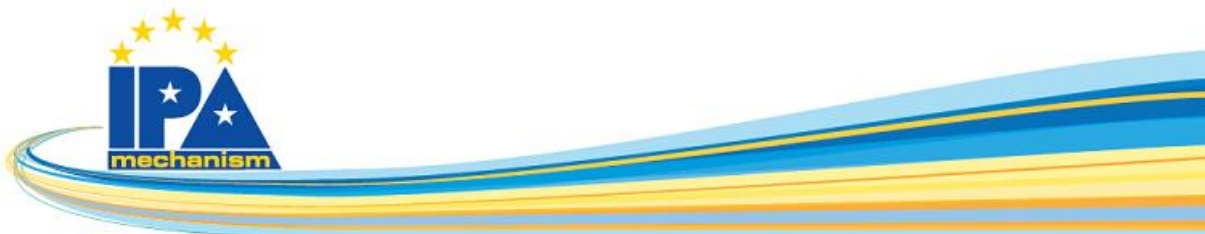

Механизам за граѓанските организации е спроведуван од ЕВРОТИНК, Еко-свест, Реактор и Зенит. Финансиран од Европската Унија, ИПА Програма за граѓанско општество и медиуми 2014, грант број IPA / 2015 / 370-964, ИПА механизам за граѓанските организации (IPA2CSO).

Останува да се следи во наредниот период колку и реално ваквите средства ќе бидат искористени и потрошени.

Она што пак како **препораки** во овој дел може да се извлечат, а беа споменати во прашалниците и низ фокус групите се следниве:

- Да се изготви календар на повици и активности на МЗШВ поврзани со финансиската поддршка на земјоделството и руралниот развој;
- Да се внимава многу повеќе на родовата компонента при секторското планирање и имплементација со зголемување на процентот на поддршка на жените;
- Да се зголеми границата од 35 на 40 години за млади земјоделци, а при тоа поддршка да не се однесува само на започнување на нов агро-бизнис и тоа основан најмногу до 18 месеци, туку поддршката да биде континуирана;
- Навремено објавување на годишните извештаи на Министерството со внесување на финансиски импликации и процент на искористеност по програми и мерки во вид на податоци кои што ќе бидат лесно читливи, разбирливи и лесни за следење како од страна на самите земјоделци, така и од страна на граѓанските организации и останатите засегнати страни, а при тоа да се запазуваат и законските рокови за нивно изготвување и објавување (оваа препорака да ја применува и Платежната агенција во координиран пристап со МЗШВ);
- Повиците за користење на средства да бидат навремено објавувани и тоа најчесто на почеток на годината, а не по половина истечена година;
- Националната програма за рурален развој за наредниот петгодишен период односно 2018-2022 е усогласена со Стратегијата за земјоделство и рурален развој, но она што отсуствува е како и кој ќе го спроведува мониторингот на нејзината реализација, па тука да се воспостави механизам за следење на реализацијата на програмата во рамките на Советот за земјоделство и рурален развој или како посебно тело во кое што граѓанскиот сектор би бил исто така вклучен.

4. ИПАРД II vs. ИПАРД I

Програмата ИПАРД 2 со кофинансирањето кое што треба да го обезбеди Владата на РМ издвојува приближно околу 85 милиони евра за периодот до 2020 година или вкупно програмирани средства за ИПАРД I и ИПАРД II се 106 милиони евра.

ИПА 1 во петтата компонента ([ИПАРД](#)) имаше вкупно € 85 милиона. Станува збор за европски пари, а на овие средства државата треба да кофинансира со 10%.

Според поделбата на средствата по години, се гледа дека ЕК очекувала дека апсорпцискиот капацитет на државата ќе се зголемува од година на година, за во 2013 година да немаме никаков проблем да искористиме над €20 милиони.

За жал, поради лошо испрограмираната оперативна програма за рурален развој за периодот 2013-2017 поради тоа што истата е пишувана без широк консултативен процес со земјоделците што се покажува и со одговорот на следново прашање, даден од страна на 400 земјоделци (график бр.) каде што јасно може да се види дека над 86% од земјоделците во просек од сите плански региони немаат никаква информација како да се вклучат во работењето на МЗШВ, а за Платежната агенција во сите региони тој процент се движи дури до 100% истакнувајќи ја како најзатворената институција во секторот.

Графикон бр. 5 – Учество на земјоделците во работата на МЗШВ

Извор: Рурална Коалиција – Мониторинг извештај за работата на МЗШВ 2013-2016 година⁶

Дополнително лошите и поразителни бројки се должат на слабиот перативен и

административен капацитет на вработените во трите клучни институции МЗШВ; АПРЗ и Платежната агенција, каде што на прашањето дали кога станува збор за ИПАРД имаат назначено лице кое работи со земјоделците по систематизација одговорот е НЕ, туку дека тие советодавни услуги најчесто ги обезбедуваат лица кои што се вработени на други работни позиции.

Последната анализа го покажува дека од вкупно 132 работни места предвидени за непречено работење на Агенцијата, пополнети се само 81 место, додека 51 работно место е непополнето (според Анализата на обемот на работата), односно 98 според Систематизацијата. Слична е состојбата и со Националниот фонд кој е дел од оперативната структура на Агенцијата.

Табела бр. 1 – Систематизација на АФПЗРР

Организациона единица во Агенцијата	Систематизација	Анализа на обем на работа	на Пополнето	Празно
Одделение за внатрешна контрола	10	11	7	4
Одделение за одобрување проекти	66	32	27	5
Одделение за одобрување на плаќања	17	16	9	7
Одделение за контрола на самото место	29	42	14	28
Одделение за финансиски прашања	22	12	7	5
Одделение за правни и општи работи	23	10	10	/
Одделение за управување со човечки ресурси	5	2	3	/
Одделение за референтна база на цени	7	7	4	3
Вкупно	179	132	81	52

Извор: Агенција за финансиска поддршка на развојот во земјоделството и руралниот развој⁷

Веќе се изгубени €51 милион, а згора на тоа €18 милиона се дадени за локална инфраструктура кои треба да ги администрира Светска банка. Оттука, бројките за искористеноста на ИПА 1 за земјоделците се немилосрдни. Имено, од вкупно €85 милиона наменети за земјоделците, Македонија успеа да искористи **САМО €16 милиона**, под услов

⁷ http://www.ipa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp

дека до крајот на ИПА 1 нема дополнително да губи пари.

Кај [ИПА 2](#) се гледа дека ЕК наменила €106,3 милиони европски пари за земјоделство и рурален развој, а на тоа треба македонската влада да ги обезбеди средствата за кофинансирање од македонскиот буџет. Но, кога од Агенцијата велат дека вкупниот фонд од ИПАРД 2 е €60,3 милиони, тогаш очигледно е дека Брисел скратил €46 милиони од европските средства. Програмирањето согласно податоците добиени од Одделението за финансиски прашања на Платежната агенција е следно (Табела бр. 2⁸):

Табела бр. 2 – Програмирање на средствата од ИПАРД програмата 2014-2020

Година	Проекти	Износ во €
2014	Грантови за земјоделците	5 милиони
2015	Грантови за земјоделците - € 5 милиони Проект за подобрување на пристапот до консолидирано земјиште - € 9,5 мил. Проект за безбедност на храна - € 3,8 милиони	18,3 мил.
2016	Грантови за земјоделците	5 милиони
2017	Неиспрограмирани	22 мил.
2018	- Неиспрограмирани	56 мил.
2020		
ВКУПНО 2014-2020		106,3 мил.

Она што исто така паѓа в очи од веќе испрограмираните години е фактот речиси половината од средствата ќе одат на техничка поддршка (€13,3 милиона), а само €15 милиона на грантови за земјоделците. Ваквото програмирање е рефлексивна на ограничените административни капацитети на Агенцијата како и на директните корисници, односно земјоделците.

За разлика од ИПАРД-1 каде соодносот на финансирање беше 50:50, во ИПАРД-2 стапката на кофинансирање инвестиции на земјоделски стопанства ќе изнесува 65% за млади земјоделци и 70% за земјоделски стопанства на над 700 метри надморска висина. Стапката на кофинансирање е зголемена на 65% и за инвестиции за основање и модернизација на мали претпријатија и занаетчиски дејности во руралните средини, како и за инвестирање во

⁸ Податоци добиени од интервју реализирано во Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и РР

капацитети за рурален туризам.

Клучни измени во ИПАРД 2:

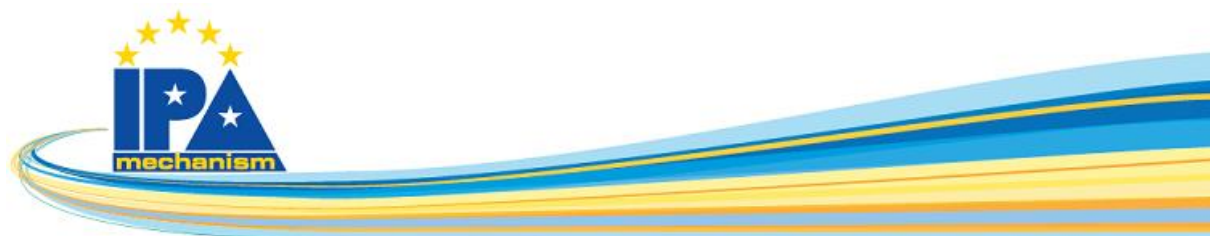
- Зголемен опфат на корисници (во мерката 101 како корисници се јавуваат научни и образовни институции кои се регистрирани во Фарм Регистарот со регистрирани производни капацитети, во мерката 103 големината на корисниците се зголемува до 750 вработени)
- Во градинарското производство на отворено се зголемува минимумот кој корисникот треба да го поседува од 0,2 ха на 0,5 ха
- Се воведува нов сектор кој досега не беше опфатен со ИПАРД I, а тоа е секторот за производство на житарици каде што корисниците доколку набавуваат механизација ќе треба да имаат минимум 1 ха земјиште.
- Инвестиции во обновливи извори на енергија (вклучувајќи и биомаса и биогаз.) се соодветни за ко-финансирање доколку се наменети за земјоделското стопанство, како и за продавање доколку има вишок.
- Се воведуваат нови сектори: житни и индустриски култури, повеќегодишни насади, градинарски и лозови насади.
- Одгледување на животни каде што новитетот е одгледување на говеда за тов, претходно беше опфатено само производството на млеко, како и несилки.
- On-farm processing and direct marketing of agriculture production – ова е комплетно ново досега процесингот беше во 103 меѓутоа се однесуваше на правни лица, а овде се однесува на земјоделски стопанства.
- Во 103 е опфатена и мелничката индустрија, како и производство на масла од растително и животинско потекло, и оцет.
- Во 103 се подржуваат и инвестиции за достигнување на сите ISO стандарди меѓународно признати што ќе помогнат при извозот.

На првиот јавен повик од ИПАРД-програмата 2014-2020, кој беше реализиран 2017 година пристигнати до Агенцијата за финансиска поддршка биле 1.649 барања и побарани над 55 милиони евра за кофинансирање, а целата ИПАРД-програма 2014-2020, која може да се користи до 2023 година, изнесува 60 милиони евра.

Првите одобрени 692 договори за набавка на механизација (трактор) во износ од 5,8 милиони евра веќе се потпишуваат во месец јуни, од кои што 4,3 милиони се европски пари, а 1,4 милиони средства од националното финансирање, а се најавува и дополнително потпишување на 240 договори за механизација различна од трактор чија што вкупна инвестициска вредност сеуште не се открива.

4.1. Мониторинг комитет – Комитет за следење на ИПАРД

Мониторинг комитетот за следење на спроведувањето на ИПАРД за прв пат се формира од 2007 година со самото добивање на Македонија на статус на земја-кандидат за

членство во ЕУ кога за прв пат се отвараат фондовите од ИПА програмата во сите 5 компоненти, вклучувајќи ја тука и петтата односно ИПАРД. Формирањето на ова тело е дел од обврските кои што Европската Комисија и ги наложува на Македонија во делот на следење на спроведувањето на мерките за развој и унапредување на земјоделството и руралниот развој, а кои што се финансирани од европски пари. До 2014 година речиси и да е невозможно да се дојде до подетални информации за работата на ова тело и сработеното, па првиот извештај за работата на истото, барем јавно достапен е објавен дури 2014 година иако на англиски јазик може да се најде и извештај за спроведувањето на Програмата ИПАРД за периодот 2007-2013 година. Со самото тоа што е јавно достапен само на англиски јазик уште на самиот почеток се поставува и првата бариера, а тоа е неговата недостапност и неразбиривост за оние на кои што им е најпотребен, а тоа се земјоделците.

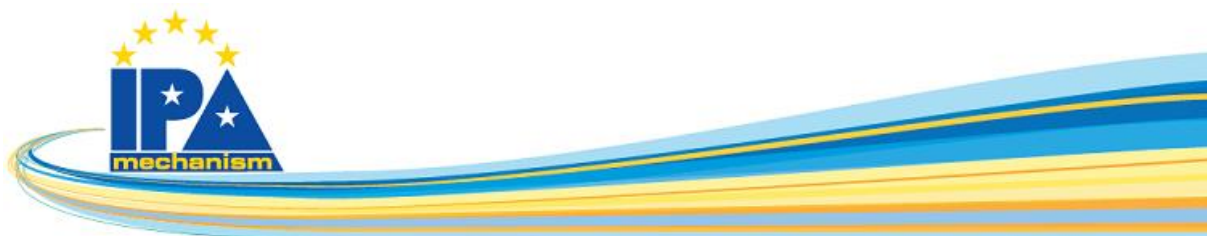
Самата ИПАРД програма, како и останатите информации и податоци поврзани со ИПАРД, па и со работата на овој комитет може да се најдат на посебната веб страна која што е наменета токму само за ИПАРД – www.ipardpa.gov.mk

Активностите на Комитетот се зголемуваат особено во периодот 2014-2016 година со новиот состав на ИПАРД, динамиката и континуитетот на работа се задржува и со наредниот состав назначен 2016 година. Најчесто податоците кои што ги обезбедува овој Комитет до јавноста се од информативен карактер и се поврзани со објавувањето на ИПАРД повиците и нивното спроведување, како и со давање на препораки за подобрена реализација на мерките врз основа на она што се појавило како предизвик во претходниот период.

За ИПАРД II програмата и назначувањето на членовите во мониторинг комитетот за 2016 година постои и јавно достапна одлука за формирање на истиот, како и деловник за неговото работење во кој што за прв пат се јавно достапни и наведени функциите и одговорностите на ова тело, па во истиот стои:

Комитетот за следење на ИПАРД се формира за да ги следи ефективноста и квалитетот на спроведувањето на ИПАРД II Програмата со цел да се постигнат програмските цели. Комитетот ги извршува задачите и обврските кои се однесува на следното:

- а. да осигура дека ефективноста и квалитетот на Програмата ги исполнуваат целите.
- б. поднесува извештаи до Комитетот за следење за ИПА и доставува информации кои првенствено се однесуваат на:
  - (а) постигнатиот напредок во спроведувањето на ИПАРД Програмата, по приоритетна оска и, каде што е соодветно, по мерки или активности; тука се вклучуваат и постигнатите резултати, финансиските показатели за спроведување и други фактори кои се утврдуваат заради подобрување на спроведувањето на ИПАРД II Програмата;
  - (б) сите аспекти на функционирањето на системот за управување и контрола покренати од Ревизорското тело за ИПА, од Националниот координатор за авторизација или од Националниот службеник за акредитација.
- в. во врска со критериумите за избор на финансираните активности се консултира Комитетот

за следење на ИПАРД во рок од четири месеци од одлуката за одобрување на ИПАРД II Програмата. Критериумите за избор се ревидираат во согласност со потребите на програмата.

г. ги испитува резултатите од ИПАРД II Програмата, особено постигнувањето на поставените цели за различните мерки и напредокот во користењето на финансиските средства доделени за тие мерки и оние кои се доделени за подмерките во рамките на мерките кога ИПАРД Програмата вклучува такви доделувања на средства. Во тој поглед, Телото за управување ги обезбедува сите релевантни информации за напредокот на мерките и, доколку е соодветно, на подмерките, и ги доставува до Комитетот и на Националниот ИПА Координатор.

д. периодично го ревидира направениот напредок во постигнувањето на целите утврдени во Програмата. За таа цел, на Комитетот првенствено треба да му биде на располагање следново:

а) информации за сите сектори во кои се очекуваат потешкотии;

б) информации за резултатите од спроведените проверки; и

в) листа и карактеристиките на сите одобрените проекти и неодобрените проекти.

ѓ. го разгледува и одобрува, кога е соодветно, секој предлог до Комисијата за измена на ИПАРД Програмата.

е. во консултации со Телото за управување и ИПАРД Агенцијата, дава предлози до Комисијата и на Националниот ИПА Координатор, со примероци за Националниот координатор за авторизација и за КАО, измени или ревизии на ИПАРД II Програмата за да го обезбеди постигнувањето на целите на програмата и да ја подобри ефикасноста на обезбедената помош

ж. ги разгледува и одобрува годишните и завршните извештаи за спроведување на Програмата пред тие да се испратат до Комисијата, Националниот службеник за акредитација, Националниот ИПА Координатор и Националниот координатор за авторизација, со примерок за ревизорското тело.

з. го проверува тековното и среднорочното оценување на Програмата

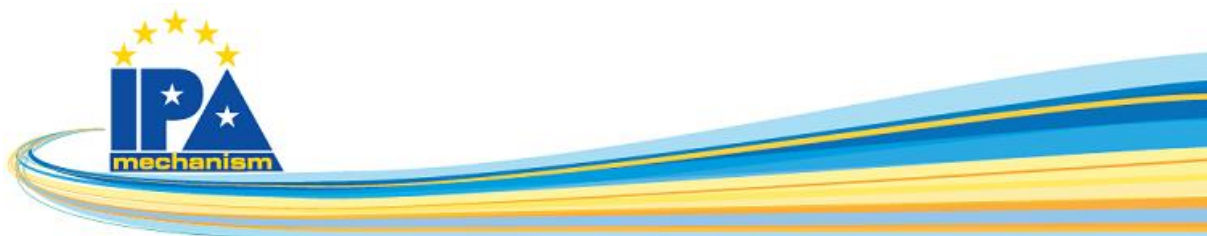
с. го разгледува и одобрува Планот за комуникација, како и сите подоцнежни ажурирања на планот.

и. секоја година го разгледува и одобрува годишниот акционен план за активностите од техничка помош.

ј. за секоја посета и семинари како дел од активностите од техничка помош кои не се на иницијатива на Комисијата, Комитетот добива пишан извештај.

к. дава мислење по секое прашање, ако е тоа предвидено со Програмата.

Комитетот се формира од страна на земјата корисник по потпишување на првиот повеќегодишен финансиски договор и истиот треба да е составен од претставници на

Механизам за граѓанските организации е спроведуван од ЕВРОТИНК, Еко-свест, Реактор и Зенит. Финансиран од Европската Унија, ИПА Програма за граѓанско општество и медиуми 2014, грант број IPA / 2015 / 370-964, ИПА механизам за граѓанските организации (IPA2CSO).

релевантните органи и тела и на соодветните економски, социјални партнери и партнерски организации за заштита на животната средина.

Во Република Македонија, Комитетот за следење на ИПАРД е формиран од Министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство, а со него претседава најчесто заменикот министер.

Комитетот се состои од владини и невладини претставници, како што е наведено во Анекс, и се назначенуваат како што е наведено во параграфите А) и Б) од овој член. Претседавач назначен од Министерот кој што најчесто е заменик министерот.

Сите членови, вклучувајќи го и Претседавачот имаат право на глас.

Структурата на членството на Комитетот за следење на ИПАРД во Република Македонија е следната:

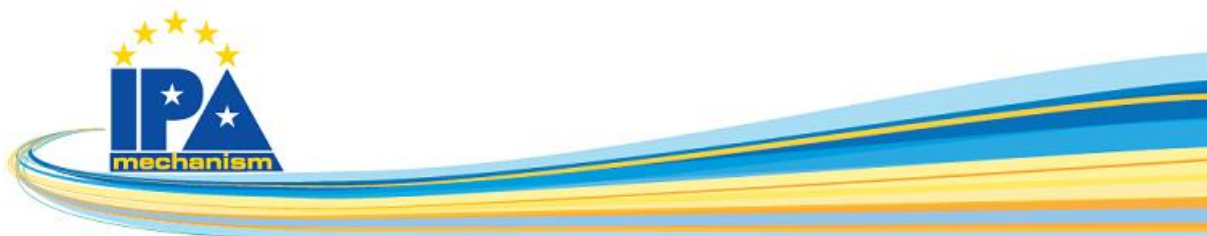
А) Владини претставници:

- Претставници од Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
- Претставник од Министерство за економија
- Претставник од Министерство за животна средина и просторно планирање
- Претставник од Министерство за локална самоуправа
- Претставник од Министерство за култура
- Претставник од Министерството за транспорт и врски
- Претставник од Министерството за труд и социјална политика
- Претставник од Секретаријат за европски прашања
- Претставник од Агенција за поттикнување на развој на земјоделството
- Претставник од Агенција за поддршка за претприемаштвото
- Претставник од Агенцијата за храна и ветеринарство

Сите претставници треба да се државни службеници, најмалку на ниво на Раководител на сектор или Државен советник.

Б) Невладини претставници:

- Претставник од Сојуз на стопанска комора на Македонија.
- Претставник од Стопанска Комора на Македонија.
- Претставник од Македонска асоцијација на преработувачи

Механизам за граѓанските организации е спроведуван од ЕВРОТИНК, Еко-свест, Реактор и Зенит. Финансиран од Европската Унија, ИПА Програма за граѓанско општество и медиуми 2014, грант број IPA / 2015 / 370-964, ИПА механизам за граѓанските организации (IPA2CSO).

- Претставник од Федерација на фармери на Македонија
- Претставник од Сојуз на земјоделци на Македонија
- Претставник од Комора на занаетчи
- Претставник од Асоцијацијата на земјоделци
- Претставник од Здружение на жени земјоделки Агровинка – Ваница
- Претставник од Факултетот за земјоделски науки и храна
- Претставник од Факултет за земјоделски науки и храна УГД Штип
- Претставник од Здружение на единиците на локална самоуправа (ЗЕЛС)
- Претставник од Мрежа за рурален развој
- Претставник од Факултет за ветеринарна медицина – Скопје
- Претставник од Македонско еколошко друштво

Членовите се одговорни да учествуваат во работата на Комитетот и соодветно да ги претставуваат интересите на институцијата која ги назначила, но пред се треба да ги претставуваат интересите на Програмата.

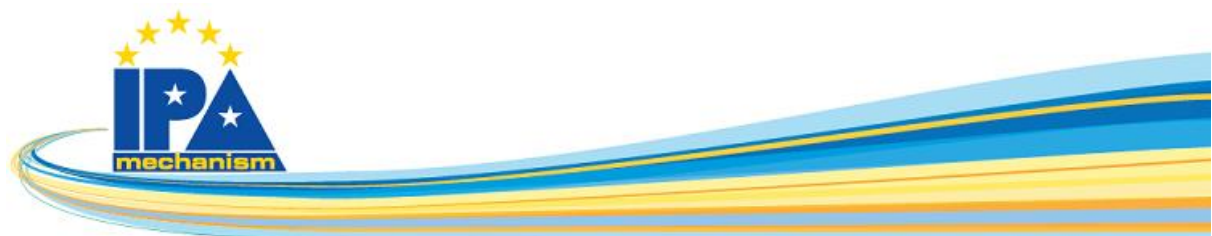
Претставниците на Европската Комисија, Националниот координатор за авторизација, Директорот на ИПАРД Агенцијата и Раководителот на Телото за управување со ИПАРД, учествуваат на состаноците на Комитетот но без право на глас.

Комитетот ќе има кворум за донесување на одлуки на состанокот, доколку 2/3 од членовите со право на глас или нивни заменици се присутни, вклучувајќи го и Претседавачот.

Стручните и административните работи за поддршка на работата на Комитетот за следење на ИПАРД II ги врши Телото за управување со ИПАРД при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и во согласност со одредбите од Деловникот за работа.

Поддршка на работата на Комитетот за следење ИПАРД II од страна на Телото за управување со ИПАРД се состои од подготовка на состаноците, изготвување и доставување на документи, и особено доставување на релевантни информации за прогресот во реализацијата на мерките од ИПАРД II Програмата.

Новиот состав на ова тело е формиран на почетокот на оваа 2018 година, па останува да се следи неговата работа во наредниот период.

5. Пристап ЛИДЕР во руралниот развој: Што е тоа?

Кратенката ЛИДЕР (оригинално LEADER) во превод значи “Врски помеѓу активностите за рурален развој”⁹. Како што навестува и самото име, тоа е пред сè метод на мобилизирање и остварување на руралниот развој во локалните рурални средини, отколку утврден пакет мерки, што треба да се применат. Искуството ни докажа дека ЛИДЕР може да направи вистинска промена во секојдневниот живот на луѓето што живеат во руралните средини. Може да игра значајна улога во поттикнувањето на иновативни мерки и решенија за како за старите, така и за новите проблеми во руралните средини, станувајќи притоа еден вид “лабораторија” за градење на способностите на локалната средина и за тестирање на нови начини за задоволување на потребите на руралните заедници. Иницијативата генерираше многу значајни резултати во старите Земји членки ЕУ-15¹⁰, и би можела да игра многу значајна улога во поддршката на руралните средини во новите, како и потенцијалните ЕУ земји членки да се адаптираат на денешните променливи околности.

Од својот почеток во 1991 година иницијативата ЛИДЕР постоеше за да им обезбеди на локалните заедници специфичен метод за вклучување на локалните партнери во управувањето на идниот развој на нивните средини. ЛИДЕР пристапот привлече голем интерес во рамките на ЕУ и многу пошироко. Пристапот многу пати беше употребен и приспособен за корисници вон иницијалната намена. Вниманието кое што пристапот го привлече поттикна и влијаеше врз националните, регионалните и локалните власти во креирањето на нивните политики со својот капацитет да ги решаваат развојните проблеми преку нови форми на партнерства и преку поврзувањето на активностите.

Програмата ЛИДЕР е комплементарна со други европски и национални програми. На пример, ЛИДЕР активностите можат да активираат и мобилизираат локални ресурси преку поддршка на пред-развојни проекти (како дијагностички анализи и физибилити студии или стручно усовршување на локалните заедници), со што ќе се подобри способноста на тие средини да пристапат и да ги користат, не само средствата од ЛИДЕР, туку и од другите потенцијални извори за финансирање на нивниот развој (на пример, посеопфатните ЕУ, национални и регионални програми за рурален развој). ЛИДЕР исто така поддржува и одредени сектори и категории корисници кои што вообичаено не се цел на друга ЕУ поддршка, или пак добиваат многу лимитирана поддршка, како што се културните активности, подобрување на животната средина, рехабилитација на објекти од значење за културното наследство, рурален туризам, подобрување на врските помеѓу производителите и потрошувачите, итн. ЛИДЕР ги охрабрува социо-екомските чинители да работат заедно, како би произвеле добра и услуги што генерираат најмногу додадена вредност во нивното подрачје.

⁹ На француски јазик Liaison entre actions de developpement rural

¹⁰ ЕУ со 15 земји членки пред проширувањето на 25 земји членки во мај 2004

Подолу сликовито се прикажани 7-те основни карактеристики на ЛИДЕР пристапот:

Слика бр. 1 – Седум карактеристики на ЛИДЕР пристапот¹¹

Во моментот во делот на ЛИДЕР пристапот најактуелна е една од 7-те карактеристики која што треба да го олесни, а претставува и подготвителна активност за процесот на искористување на средствата кои што ќе и се доделат на Македонија по акредитацијата на оваа мерка која што треба да се случи многу набрзо согласно најавите на МЗШВ, а тоа е формирањето и регистрацијата на ЛАГ-овите, односно Локалните Акциски Групи.

Оформувањето на локално партнерство, инаку познато како Локални акциони групи (ЛАГ), е оригинална и важна карактеристика на ЛИДЕР пристапот. ЛАГ имаат за задача да ја идентификуваат и спроведуваат локалната развојна стратегија, да донесуваат одлуки за распределбата на финансиските ресурси и за нивно раководење. ЛАГ имаат голема веројатност да бидат ефективни во стимулирањето на оддржлив развој затоа што:¹²

- ги групираат и комбинираат расположливите човечки и финансиски ресурси од јавниот сектор, приватниот сектор, граѓанскиот како и доброволниот сектор;
- ги здружуваат локалните носители околу заеднички проекти и мулти-секторски активности со цел да остварат синергија, здружена сопственост, како и критична маса неопходна за подобрување на економската конкурентност на подрачјето;
- ги засилуваат дијалогот и соработката помеѓу различните рурални актери, кои што најчесто имаат малку искуство во заедничкото работење, намалувајќи го со тоа потенцијалниот конфликт во групата и овозможувајќи договорени решенија преку консултации и дискусии;

¹¹ ЛИДЕР пристап, основен водич, http://www.seerural.org/wp-content/uploads/2009/05/05_LIDER-Pristap.pdf

¹² Исто,

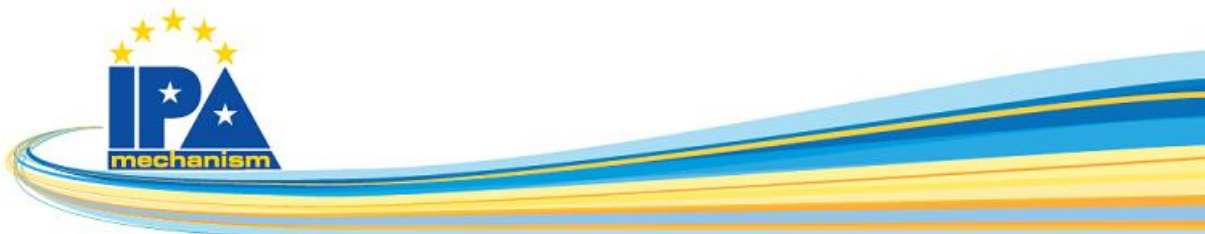

- го овозможуваат, преку интеракција на различните партнери, процесот на прилагодување и промени во земјоделскиот сектор (на пример, воведување висококвалитетни производи, ланци на прехранбени производи, интеграција на заштита на околината, како и диверзификација на руралната економија и квалитетот на руралното живеење.

ЛАГ би требало да продонесат за здружување на партнери од јавниот и приватниот сектор, да бидат добро избалансирани како да бидат типични претставници на постоечките локални интересни групи, што потекнуваат од различни социо-економски сектори на таа територија (простор). На нивото на донесување одлуки, приватните партнери и здруженија треба да сочинуваат најмалку 50% од локалните партнерства. ЛАГ може да бидат формирана ад-хок со цел да пристапат до одредена поддршка од ЛИДЕР, или можат да бидат формирани врз основа на веќе постоечки партнерства. Засилена со тим на искусни практиканти и лица кои имаат моќ да донесуваат одлуки, ЛАГ претставува модел на организирање што може да влијае врз остварување на зададените политики на позитивен начин. Искуството покажува дека неколку различни типови на ЛАГ се профилираа врз основа на заедничките карактеристики и тоа како резултат на различните форми на регионална и национална политичка и институционална организираност, како и со различни степени на автономија при донесувањето одлуките за одобрување на проекти и финансиско управување. Исто така, улогата и одговорностите на ЛАГ еволуираа со време, во некои од Земјите членки, како што запознаеноста со ЛИДЕР пристапот се зголемуваше.

ЛАГ одлучуваат за насоките и содржината на локалните стратегии за рурален развој и самите носат одлуки за различните проекти што ќе бидат финансирани. Фактичките исплати на средствата често се извршувани од платежните системи кои работат со јавните фондови отколку од самите ЛАГ, но врз основа на одобрувањето на проекти од локалните акциони групи. Руралните носители кои што се најактивни во локалните иницијативи се:

- професионални организации и здруженија (кои што ги претставуваат земјоделците, не-земјоделските експерти и микро-претпријатијата);
- трговските здруженија;
- граѓаните, жителите и нивните локални организации;
- локалните политички претставници;
- здруженијата за заштита на животната средина;
- организациите/здруженијата кои обезбедуваат културни и комунални услуги, вклучително локалните медиуми;
- здруженијата на жените;
- младите луѓе.

Слика бр. 2 – Чинители во Локалната Акциска Група (ЛАГ)¹³

Во текот на месец март 2018 година Министерството за земјоделство го објави и првиот повик за официјална регистрација на локалните акциски групи, повик кој што траеше 45 дена и од кој што на крајот на мај произлегоа 13 локални акциони групи, што исто така се должи и на проектот кој што ова Министерство го имаше заедно со Министерството за земјоделство на Словенија а во насока на доближување на ЛИДЕР пристапот и и ефикасното функционирање на Локалните Акциски Групи. Во наредниот период Министерството за земјоделство ќе обезбеди и финансиска и институционална поддршка за функционирањето на овие тела. За оваа намена со Програмата за рурален развој 2018 се предвидени 10 милиони денари. Ваквата финансиска и институционална поддршка ќе продолжи се до акредитирање на мерката ЛИДЕР преку ИПАРД Програмата.

¹³ Исто,

Финални согледувања и препораки

Целта на ИПАРД Програмата 2014-2020 е преку развој на човечкиот и физички капитал да се подобри безбедноста на храната и способноста на земјоделско-прехранбениот сектор за справување со конкуренцијата на пазарот, како и за постепено усогласување на секторот со стандардите на Европската Унија, особено оние кои се однесуваат на хигиената и животната средина, а во насока на постигнување на рамномерен територијален развој на руралните средини, но што е она што треба да се направи за да се зголеми искористеноста на ИПАРД 2, а при тоа внимание да се обрне и на секторското креирање на политики?

- *Прво, треба да се вклучат засегнати страни во Секторските работни групи, особено претставници од земјоделците, банкарите и синдикатот, потоа да се изготви Секторската програма која што соодветно и навремено ќе биде доставена до потенцијалните корисници и ќе биде оставен доволно простор за коментари, забелешки и надополнувања на истата од страна на оние за кои што истата е наменета односно земјоделците и правните субјекти кои што делуваат во земјоделството и руралниот развој. Програмата да биде креирана на лесно разбирлив јазик за корисниците затоа што низ фокус групите исто така се повлече и констатацијата дека многу од програмите поминуваат неискоментирани или некорегирани поради тоа што или се премногу обемни или се најчесто на англиски јазик, се испраќаат исклучиво по електронска пошта со можност од неколку дена за коментари со што земјоделците се ставаат пред свршен чин;*
- *Следно што треба да се направи е среднорочен буџет, барем до 2020 година – на ниво на пилот до Министерството за финансии;*
- *Да се направат експертски екипи за поддршка на земјоделците при пополнувањето на апликациите со воведување на таканаречениот ваучер систем*
- *Да се пополнат сите слободни работни места во оперативната структура на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој;*
- *Навремено информирање при објавување на повиците и реална теренска поддршка на земјоделците преку институционално обезбедување на целокупната документација односно профункционирање и ажурност на едношалтерскиот систем, па дури и ако институциите не се во можност ваквите услуги или активности во вид на трансфер да се доделат и на граѓански организации кои што би ги опслужувале земјоделците и би го обезбедувале документите на организиран начин;*
- *Поголема транспарентност во процесот на доделување на средствата до крајните корисници*
- *ИПАРД комитетот како и останатите мониторинг тела да бидат проактивни при извршувањето на своите активности и обврски и активно да се вклучуваат во креирањето и мониторингот на имплементацијата на политиките во секторот*

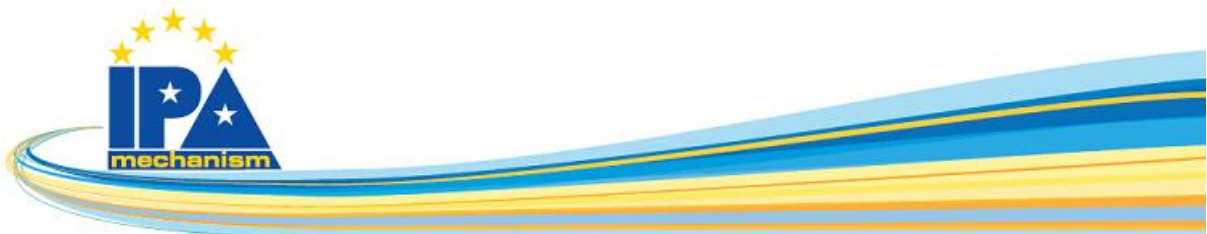

Механизам за граѓанските организации е спроведуван од ЕВРОТИНК, Еко-свест, Реактор и Зенит. Финансиран од Европската Унија, ИПА Програма за граѓанско општество и медиуми 2014, грант број IPA / 2015 / 370-964, ИПА Механизам за граѓанските организации (IPA2CSO).

земјоделство и рурален развој, а не да претставуваат само немо консултативно тело

- *Со регистрацијата на ЛАГ-овите се приближува ЛИДЕР пристапот до локалните чинители во земјоделството и руралниот развој, па во наредниот период редовно да се обезбедува нивна финансиска и институционална поддршка бидејќи како една од карактеристиките која што ја овозможува имплементацијата на ЛИДЕР мерката која се очекува да биде акредитирана до 2020 година*

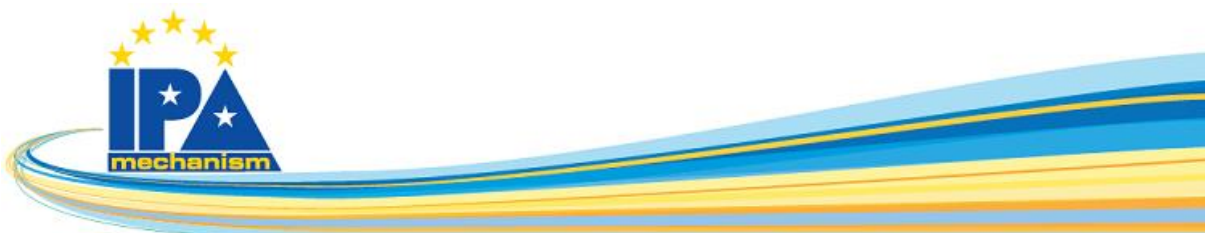

Механизам за граѓанските организации е спроведуван од ЕВРОТИНК, Еко-свест, Реактор и Зенит. Финансиран од Европската Унија, ИПА Програма за граѓанско општество и медиуми 2014, грант број IPA / 2015 / 370-964, IPA2CSO).

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020, http://www.konkurentnost.mk/StrateskiDokumenti/Startegija_za_zemjodelstvo_i_ruralen_razvoj_final.pdf
2. Национална програма за земјоделство и рурален развој 2013-2017, http://www.mzsv.gov.mk/nacionalna_programa.pdf
3. Национална програма за земјоделство и рурален развој 2018-2022, http://www.ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp
4. Програма за рурален развој за 2018 година, http://www.ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp
5. Студии на случај за рамномерен регионален развој – Руралниот развој како дел од севкупниот регионален развој на општините; во издание на Рурална Коалиција и Форум ЦСИД, <http://forum-csrd.org.mk/%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BB%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%98-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BE-2/>
6. Анализа на капацитетите на локалните граѓански организации во секторот земјоделство и рурален развој за учество во процесот на креирање политики и донесување на јавни одлуки, Рурална Коалиција, 2017, <http://rural.mk/proekti/tekovni/jaknenje-na-kapacitetite-na-zdrufenijata-na-participativno-ulestvo-vo-procesot-na-donesuvawe-na-javni-dokumenti-i-politiki-vo-zejmodelstvoto-i-ruralniot-razvoj/>
7. Мониторинг извештај за сработеното на МЗШВ 2013-2016, Рурална Коалиција, 2018, <http://rural.mk/proekti/realizirani/otcetnost-za-srabotenoto/>
8. <http://ipard.gov.mk/mk/>
9. IPARD Programme 2014-2020 https://ec.europa.eu/agriculture/enlargement/assistance/ipard_en
10. <http://mzsv.gov.mk/>
11. ЛИДЕР пристап, основен водич, http://www.seerural.org/wp-content/uploads/2009/05/05_LIDER-Pristap.pdf

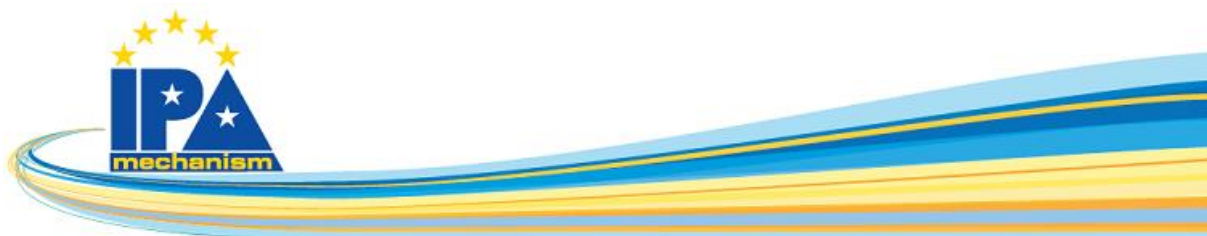

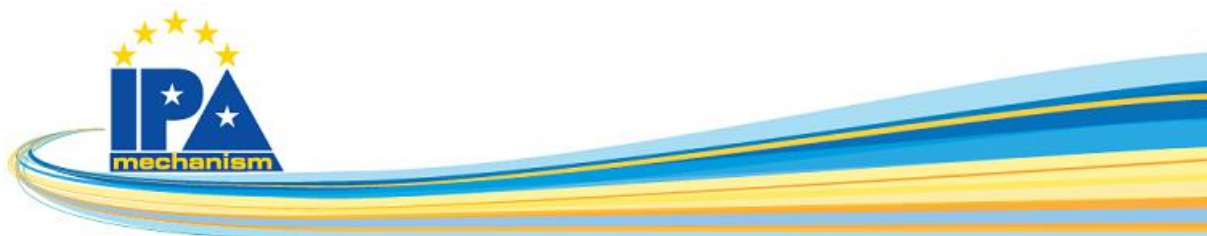
Прилог 1 – Прашалник за земјоделците (теренско истражување)

Прашање					
А) ПРОЦЕНКА НА СОСТОЈБА					
Колку добро ја познавате Националната програма за рурален развој?	1	2	3	4	5
Колку сте заинтересирани за користење на средства за развој на руралните средини?	1	2	3	4	5
Како ја оценувате комплексноста на документацијата за аплицирање во Програмата за рурален развој?	1	2	3	4	5
Оценете ја Вашата соработка и Вашиот однос со подрачните единици на МЗШВ	1	2	3	4	5
Оценете ги капацитетите на Вашата општина за изработка на проекти за регионален и локален развој	1	2	3	4	5
Оценете ги ефектите од досегашната реализација на Националната програма за рурален развој	1	2	3	4	5
Како ја оценувате отчетноста на МЗШВ за сработеното	1	2	3	4	5
Како ја оценувате Вашата соработка со бизнис секторот во делот на заеднички вложувања за локален развој	1	2	3	4	5
Оценете ја инфраструктурата во Вашата општина	1	2	3	4	5
Колку според Вас висината на средствата од Националната програма за рурален развој е соодветно распределена по мерки	1	2	3	4	5
Како ја оценувате Вашата соработка со локалните граѓански организации	1	2	3	4	5
Оценете ја состојбата со здружувањето во РМ	1	2	3	4	5
Б) ПРОЦЕНКА НА КАПАЦИТЕТИ					
Б1) Дали сте член во некаков вид на организациона форма за заедничко делување (здружение, кооператива, граѓ. иницијатива)	ДА				НЕ
Б2) Ако на претходното прашање одговоривте со ДА, како ги оценувате капацитетите на истото за делување? А) недоволни Б) задоволителни В) добри Г) одлични					
Б3) Дали сте член во некое тело или комисија на МЗШВ?				1) ДА	2) НЕ
Б4а) Доколку ДА, каде? А) Потсекторски групи на МЗШВ Б) Совет за земјоделство и рурален развој В) Комисии Г) Друго (наведете)					

Б46) Доколку НЕ, која е причината за тоа? А) не знаете како и каде да се пријавите Б) не сте член во локално здружение В) сте аплицирале меѓутоа Ве одбиле Г) друго		
Б5) Дали Ви е познато дали општината користела средства за рурален развој од Програмата за рурален развој?	1) ДА	2) НЕ
Б5а) Ако ДА, дали знаете за која намена? А) Изградба на патишта Б) Вложувања во инфраструктура во руралните средини В) Економски развој на општината Г) Друго (наведете)		
Б6) Правите ли разлика помеѓу Национална програма за рурален развој и ИПАРД?	1) ДА	2) НЕ
Б7) Сте изготвувале ли апликација или барање за Програмата за рурален развој?	1) ДА	2) НЕ
Б7а) Ако ДА, за која мерка и дали истото Ви било прифатено и во кој износ?		
Б8) Доколку, пак сте биле одбиени дали Ви биле наведени причини ЗОШТО и кои биле тие?		
Б9) При апицирањето сте настапиле како поединец или како здружение?		
Б10) Сте биле ли консултирани како земјоделец или претставник на земјоделско здружение за предлози околу Програмата или воопшто за мерки во земјоделството од страна на претставници на институциите?	1) ДА	2) НЕ
Б10а) Ако Да, од која институција? а) општина б) МЗШВ в) АПРЗ г) Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (Платежна)		
Б11) Дали правите разлика помеѓу ИПАРД и Националната програма за рурален развој?	1) ДА	2) НЕ
Б12) Дали сте аплицирале за ИПАРД?	1) ДА	2) НЕ
Б13) Дали самите сте презеле некоја граѓанска иницијатива и сте побарале поддршка од МЗШВ или останатите институции за поддршка?	1) ДА	2) НЕ
Б14) Ако ДА, за која мерка и дали Ви беше прифатена апликацијата?		
Б15) Ако НЕ, кои беа причините за тоа?		
В) ПРОЦЕНКА НА ПОТРЕБИ		

Механизам за граѓанските организации е спроведуван од ЕВРОТИНК, Еко-свест, Реактор и Зенит. Финансиран од Европската Унија, ИПА Програма за граѓанско општество и медиуми 2014, грант број IPA / 2015 / 370-964, IPA2CSO).

V17) Како според Вас може да се направи применлив процесот на изготвување и искористување на средствата од Програмата за рурален развој и ИПАРД?

а) вложувања во капацитетите на институциите (МЗШВ; АПРЗ) (човечки, технички, логистички ресурси)

б) строги теренски контроли

в) јавност, транспарентност и отчетност во распределбата на средствата

г) менување на законската регулатива и политики во делот на регионален развој

V18) Дали навремено добивате информации за објавата на Програмата, мерките, ИПАРД повиците?

1) ДА

2) НЕ

V18а) Ако, НЕ, како би можело тоа да се подобри во иднина?

а) почести информативни теренски средби;

б) изработка на соодветни и прилагодени упатства за аплицирање во хартиена форма, дистрибуирани помеѓу земјоделците

в) најава на програмата преку месни заедници

V19) Кои мерки/активности треба да се превземат за да се зголеми искористувањето на средствата за рурален развој?

А) зголемување на висината на средствата во Националната програма за рурален развој

Б) административно олеснување при аплицирање за европските програми за рурален развој

В) поттикнување на јавно-приватните партнерства на локално ниво

Г) подетални и построги критериуми за распределба на средствата согласно степенот на развој на општината

Д) градење на капацитетите на здруженијата и задругите

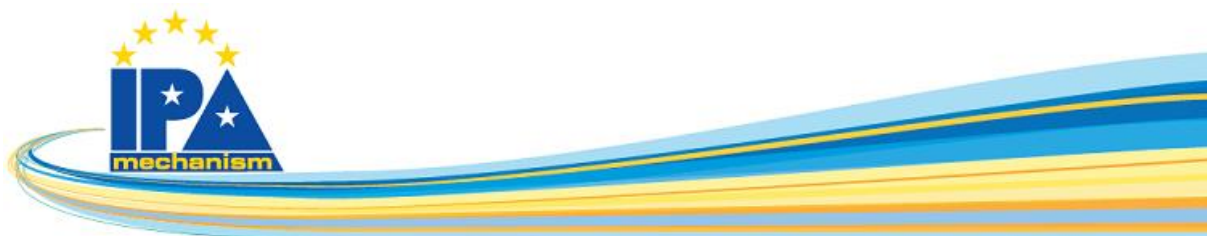
Д) ПОДАТОЦИ ЗА ИСПИТАНИКОТ

Општина/населено место:

Плански регион:

Вид и големина на земјоделско стопанство:

Назив на здружение (ако сте член):

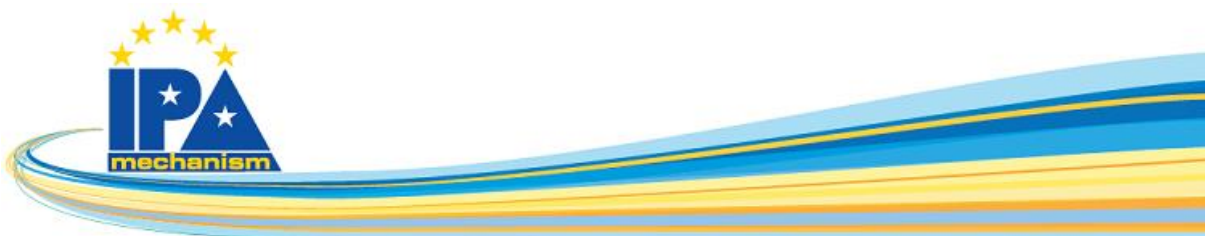

Прилог 2 – Прашалник за институции (теренско истражување)

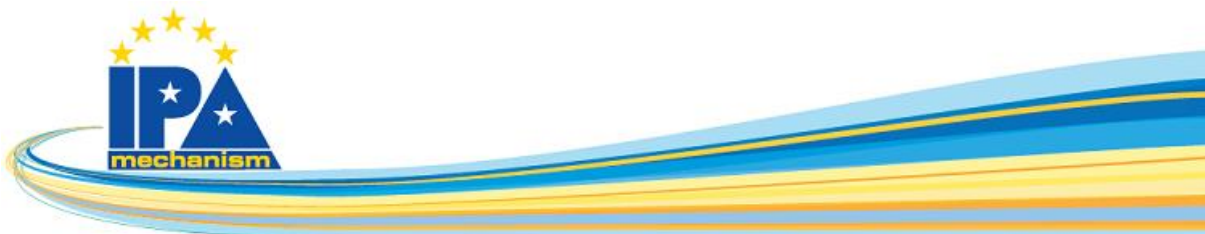
ПРАШАЛНИК ЗА ПЛАТЕЖНА АГЕНЦИЈА, МЗШВ, АГЕНЦИЈА ЗА ПОТТИКНУВАЊЕ И РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО

- 1) Дали институцијата/агенцијата/органот во кој сте вработени работи според посебна Годишна програма за работа во сферата на земјоделството и руралниот развој?
А. ДА Б. НЕ
- 2) Дали сметате дека документацијата која се поднесува од страна на земјоделците за пристап до ИПАРД фондовите и националната програма и мерки за поддршка на земјоделството е преобемна и сложена?
А. ДА Б. НЕ
- 3) Дали сметате дека во последните неколку години па до денес условите за аплицирање се:
А. Поедноставени Б. Посложени В. Непроменети
- 4) Дали на земјоделците им се пружа помош при аплицирањето?
А. ДА Б. НЕ
- 5) Доколку одговорот на претходното прашање е ДА, Ве молиме одговорете кој ја пружа помошта:
А. Вработено лице кое е назначено исклучиво за пружање помош на земјоделците при аплицирање по разни основи
Б. Лице кое е назначено за вршење на други работи на работното место, но меѓудругото, им ја пружа потребната помош на земјоделците при аплицирањето
В. Друго (наведете) _____
- 6) Дали интересот за ИПАРД програмите има тенденција на:
А. Зголемување Б. Опаѓање В. Интересот е непроменет
- 7) Дали сметате дека постои соодветна материјална и техничка опрема, како и човечки ресурси за вршење на работите од Вашиот делокруг?
А. ДА Б. НЕ
- 8) Каква е соработката на институцијата/агенцијата/органот во кој сте вработени во работењето и размената на податоци со другите институции/органи/агенции:
А. На задоволително ниво Б. На незадоволително ниво В. Речиси не постои соработка
- 9) Дали во текот на работењето сте посетувале професионални обуки?
А.ДА Б.НЕ В. Да, но не доволно

- 10) Дали сметате дека е неопходна помош од НВО секторот во делот на земјоделството?
А. ДА   Б. НЕ   В. Потребна да, но не и неопходна
- 11) Заокружете ако сметате дека при аплицирање позастапени се:
А. Мажите   Б. Жените
- 12) Дали постојат посебни мерки/програми/поволности за поттикнување на жените земјоделки за користење на ИПАРД фондовите, како и на националните мерки за поддршка на земјоделството и руралниот развој?
А. ДА   Б. НЕ
- 13) Дали сметате дека предвидените буџетски средства се доволни за поддршка и развој на земјоделството?
14)
А. ДА   Б. НЕ
- 15) Дали земјоделците аплицираат повеќе како:
А. Поединци   Б. Здруженија   В. Друго (наведете) _____
- 16) Дали се одржуваат консултативни средби со земјоделците при изготвување на програмите за рурален развој?

А. ДА   Б. НЕ
- 17) Ако одговорот на претходното прашање е ДА, на кој начин се информираат земјоделците за закажаните консултативни средби?
_____
_____
-
- 18) Дали до органот/агенцијата/институцијата во која работите стигнуваат иницијативи, сугестии, оплаки, предлози од земјоделците?
А. Да, секојдневно   Б. Многу ретко   В. Не
- 19) Дали органот/агенцијата/институцијата во која работите досега поднела иницијатива за измена или дополнување на определен закон од областа на земјоделството?
А. ДА   Б. НЕ
- 20) На кој начин се информираат/повикуваат земјоделците да аплицираат за добивање финансиска поддршка? Ве молиме наведете
_____
_____

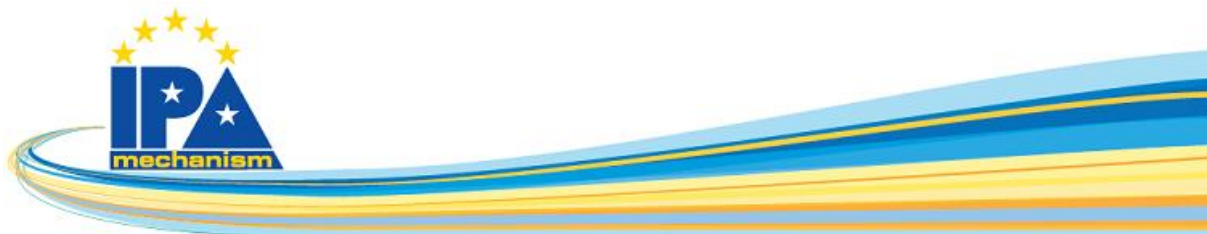

Прилог 3 – Прашалник за општините (теренско истражување)

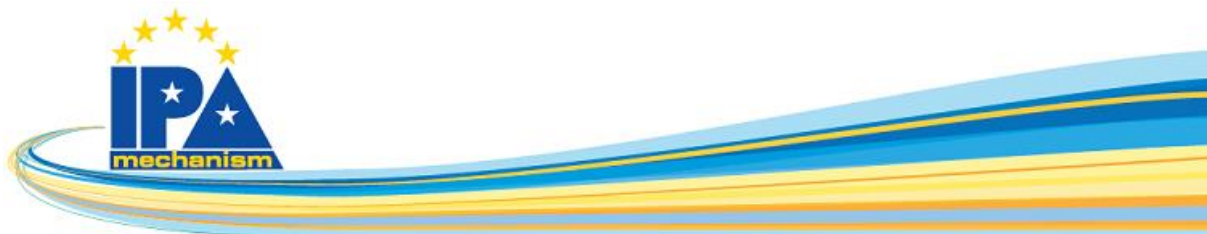
ПРАШАЛНИК ЗА ОПШТИНИТЕ

Прашање					
А) ПРОЦЕНКА НА СОСТОЈБА					
Колку добро ја познавате Националната програма за рурален развој?	1	2	3	4	5
Колку сте заинтересирани за користење на средства за развој на руралните средини?	1	2	3	4	5
Како ја оценувате комплексноста на документацијата за аплицирање во Програмата за рурален развој?	1	2	3	4	5
Оценете ја Вашата соработка со Бирото за рамномерен регионален развој	1	2	3	4	5
Оценете ги капацитетите на Вашата општина за изработка на проекти за регионален и локален развој	1	2	3	4	5
Оценете ја рамномерноста на распределба на средствата помеѓу општините наменети за регионален развој од Буџетот на РМ	1	2	3	4	5
Како ги оценувате капацитетите на Бирото за регионален развој и нивниот придонес и поддршка на општините	1	2	3	4	5
Како ја оценувате отчетноста на МЗШВ, Владата на РМ и Бирото за регионален развој?	1	2	3	4	5
Како ја оценувате Вашата соработка со бизнис секторот во делот на заеднички вложувања за регионален развој?	1	2	3	4	5
Оценете ја инфраструктурата во Вашата општина	1	2	3	4	5
Колку според Вас висината на средствата од Националната програма за рурален развој придонесува за регионалниот развој	1	2	3	4	5
Како ја оценувате Вашата соработка со локалниот граѓански сектор?	1	2	3	4	5
Оценете го влијанието на партиската припадност на градоначалникот врз процесот на доделување на средства	1	2	3	4	5
Б) ПРОЦЕНКА НА КАПАЦИТЕТИ					
Б1) Имате ли во рамките на Вашата општина одделение за локален и регионален развој	ДА				НЕ
Б2) Ако на претходното прашање одговоривте со ДА, како ги оценувате капацитетите на истото? А) недоволни Б) задоволителни В) добри Г) одлични					
Б3) Колку жители има Вашата општина? А) до 5.000 Б) од 5.000 до 25.000 В) од 25.000 до 55.000 Г) над 55.000					

Б4) Колкав дел од територијата на Вашата општина припаѓа на рурални средини? А) 10% Б) 15% В) 25% Г) над 30%		
Б5) Дали средствата од 1% од Буџетот од РМ за регионален развој се доволни?	1) ДА	2) НЕ
Б5а) Доколку НЕ, според Вас колкав би требало да биде овој процент? А) 2-3% Б) 5% В) над 5%		
Б6) Дали општината во периодот 2013, 2014, 2015 користела средства за рурален развој од Програмата за рурален развој? Б6а) Ако ДА, во колкав износ по години? А) 2013 Б) 2014 В) 2015	1) ДА	2) НЕ
Б7) Дали Вашата општина издвојува средства од сопствениот буџет за рамномерен локален развој?	1) ДА	2) НЕ
Б7а) Ако ДА, колкав е износот на средства? А) до еден милион денари Б) до три милиони денари В) пет и повеќе милиони денари		
Б8) Дали сте аплицирале во ИПА програмата за прекугранична соработка?	1) ДА	2) НЕ
Б9) Колку често поднесувате проекти за локален и регионален развој? а) еднаш годишно б) ад хок повеќе пати во текот на годината в) редовно се аплицира на објавените повици од домашни и странски донатори		
Б10) Дали сте користеле средства од Програмата за прекугранична соработка?	1) ДА	2) НЕ
Б11) Ако ДА, во колкав износ? А) до 50.000 евра Б) до 150.000 евра В) над 250.000 евра В) ПРОЦЕНКА НА ПОТРЕБИ		
В12) Каде според Вас треба да се вложи за да се унапреди регионалниот и локален развој на општината? А) во капацитетите на општината (човечки ресурси) и ЛЕР одделението Б) во процентот на издвојување на средства од Буџетот на РМ В) во соработката со локалниот бизнис и невладин сектор Г) менување на законската регулатива и политики во делот на регионален развој		
В13) Дали Вашата општина ја следи работата на Советот за рамномерен регионален развој?	1) ДА	2) НЕ

Механизам за граѓанските организации е спроведуван од ЕВРОТИНК, Еко-свест, Реактор и Зенит.
финансиран од Европската Унија, ИПА Програма за граѓанско општество и медиуми 2014, грант број IPA / 2015 / 370-964,
м за граѓанските организации (IPA2CSO).

В14) Кои мерки/активности треба да се превземат за да се зголеми искористувањето на средствата за рурален развој?

А) зголемување на висината на средствата во Националната програма за рурален развој

Б) административно олеснување при аплицирање за европските програми за рурален развој

В) поттикнување на јавно-приватните партнерства на локално ниво

Г) подетални и построги критериуми за распределба на средствата согласно степенот на развој на општината

Д) градење на капацитетите на општините за аплицирање на европски и меѓународни програми и проекти за рурален развој во соработка со општините

Д) ПОДАТОЦИ ЗА ОПШТИНАТА

Име на општината:

Плански регион:

Годишен буџет на општината:

